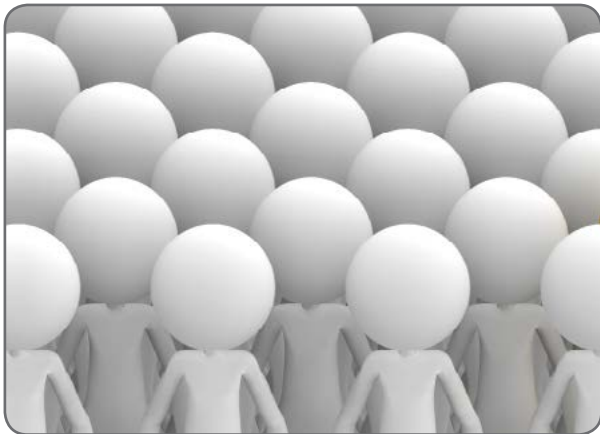

פגיעה מינית כמייצגת היעדר מוגנות לפרט, למשפחה ולמערכת

משה אלון

המוגנות הזו, שבלעדיה, חיי האדם הם בעצם בתחושת סכנה מתמדת. בלעדיה החיים יהיו מצב של לחץ מתמשך, מצב המביא לפתולוגיה נפשית ופיזית. כאן באים לעזרתנו מנגנוני ההגנה הטובים כהכחשה, כהדחקה, כבידוד, כרציונליזציה, כדיסוציאציה, המאפשרים לנו להמשיך ולהתנהל בחיינו כאילו אנו מוגנים לחלוטין, כאילו הסכנות האורבות בחיינו לא יפגשו בנו, לא יפגעו בנו, ומוטב שכך נחיה.

פגיעה מינית מייצגת את הפגיעה הקשה ביותר, החודרנית ביותר, ב"עצמי" של הילד הנפגע. זוהי חדירה לגוף ולנפש, למרכז שלו, ללב "העצמי". זוהי פגיעה החודרת את כל ההגנות שבנה ילד לשם יצירת חוויית מוגנות, ומרגע שזה קרה אין מוגנות גופנית, וגרוע מזה, גם אין מוגנות לנפש. הכול פרוץ וניתן לחדירה, אין מי שיגן, אין מה שיגן. וכאשר הפגיעה היא בתוך המשפחה, הרי ההתערעות של המוגנות היא כמעט מוחלטת, וכמעט לא ניתנת לשיקום. אין תמה על כך, שהדיסוציאציה, הניתוק, אחד ממנגנוני ההגנה, מופעלת מייד עם הפגיעה המינית אצל כל מי שקשור לפגיעה, ובייחוד הנפגעים. איך אפשר להתהלך עם החוויה של היעדר מוגנות פיזית ונפשית? איך אפשר

בכל פעם שמתרחשת פגיעה מינית בילדים, המושג אשר מיד עולה בראשי כמלווה את האירוע, המסביר אותו בחלקו ומסמן את כיוון ההתערבות בכל המעגלים הפגועים: פרט, משפחה ומערכת, הוא "מוגנות". "מוגנות פסיכולוגית" או "מרחב פסיכולוגי מוגן" הם מושגים בסיסיים בחווייתו של אדם בכל גיל, ונבנים ומתחזקים לאורך כל החיים. אי אפשר לתאר את חיינו ללא החוויה הווירטואלית הזו. כל התיאוריות בפסיכולוגיה, בין שאלו גישות המתייחסות למבנים פנימיים של האדם המתפתחים לפי שלבים, ובין שאלו גישות המדגישות את היבנות האדם משחר ימיו כתוצאה מיחסים בין אישיים, רובן ככולן מדגישות שבבסיס ההתפתחות התקינה נמצא פיתוח הביטחון הראשוני-הבסיסי של האדם בעצמו, בהוריו ובסביבתו. אי אפשר לפתח זהות תקינה, תחושה של שייכות, ספרציה ואינדיבידואציה תקינות ללא מוגנות פסיכולוגית, וללא מוגנות אין התפתחות תקינה, ויש סכנה לפתולוגיה רבה. החוויה של מוגנות במובנים רבים היא אשליה שאנו מאמצים לעצמנו, מאמינים בה, וזקוקים לה מאוד. זוהי האמונה שמאפשרת לנו לבוא בביטחון לכל מקום, וללכת לישון בערב בבטחה. היא המגן, השריון העוטה אותנו ומלווה אותנו מתוך אמונה שאנו לא פגיעים, לא חדירים. זוהי אשליה, כאמור, משום שהמציאות רחוקה מלהיות כזו, והמוגנות איננה ברורה וודאית כל כך במציאות חיי אדם בכל מקום בעולם, ובוודאי גם בישראל. הסכנות אורבות לפתחנו כל הזמן, לחלקן אנחנו מודעים, למרביתן לא. הרי יש להניח שנצא בבוקר לעבודה ונחזור לקראת ערב בשלום לביתנו, זוהי ההנחה הרווחת, אך כל אחד מאיתנו גם יודע שאין זה בהכרח כך, ויכולות להיות עשרות ויותר נסיבות שלא כך יסתיים יום העבודה. אירועים טראומטיים עלולים לקרות במשפחות שלנו או סביבנו, בארגונים שונים, כולל בתי ספר, ואלו יכולים לערער את המוגנות של הפרטים בארגון בכל מיני דרכים ואת הארגון עצמו. ועם זאת, אלפי שנים נוהגים בני האדם להתהלך עם חוויית

זהותם לא ברורה, הילדים קיבלו שמות ישראליים או כאלו שלא מזהים אותם כזרים. במהלך הטיפול בעדיאל הדהדו בראשי המילים: "משפחה דפוקה", ובמובנים רבים.

דויד פינקלהור לימד אותנו שכדי שתתרחש פגיעה מינית, בעיקר בתוך המשפחה, צריכים להתקיים ארבעה תנאים:

1. פרה-דיספוזיציה - הסתובבות בעירום במשפחה, התקלחות יחד אם-בן או אב-בת עד גיל מאוחר יחסית, שפה מינית מדי במשפחה וכו'.
2. שחרור עכבות - בני המשפחה חוו אירוע ששחרר או הפחית משמעותית עכבות, כמו גירושין, מצב לחץ אקוטי כמו אבטלה, הגירה, שימוש בסמים ובאלכוהול או מעבר לתנאי מגורים לא סבירים.
3. גורמים סביבתיים-משפחתיים - אווירה ותנאים לא מגוננים בסביבה ובמשפחה, שכונה עבריינית.
4. אישיות הקורבן - הקורבן מתקשה להגן על עצמו, משדר פגיעות.

עדיאל הוא ילד יפה, דובר עברית רהוטה, ללא מבטא זר, בין הראשונים בכיתתו שקלטו את הקריאה בעברית, נבון, צחקן, עם שמחת חיים. לאורך כל הטיפול קראתי לו "המדען". הוא היה סקרן מאוד, חקר כל דבר בחדר, ניסה להבין איך, מה, למה.

רק במפגש הראשון שלנו הסכים עדיאל לומר מספר מילים על הפגיעה של אחיו בו ויותר לא יספ בעניין, הוא לא רצה לדבר על כך. אבל הוא כן רצה להגיע למפגשים, כן רצה לבוא ולשחק את עצמו, את חיי, במשחקים איתי ובלעדי בחדר הטיפולים.

איך מטפלים בנושא הפגיעה המינית והשלכותיה, כאשר מטפלים בילד והוא איננו רוצה לעסוק בכך בכלל באופן ישיר? הניסיון לימד אותי להיות סבלני, להאמין שאם יש חוזה ראשוני ידוע ומוסכם עם הילד והוריו, שהילד בא לטיפול בגלל הפגיעה, הרי הפגיעה תגיע לחדר הטיפולים בדרכים שונות. נדרשת סבלנות רבה, ובעיקר נדרש המטפל כל הזמן להחזיק בראשו, בנפשו, שהילד בא לטיפול בגלל הפגיעה המינית. הילד לא יכול להכיל את הפגיעה, משמעויותיה והשלכותיה, ובתחילה הוא מפקיד זאת בידו. אנו המטפלים נדרשים להחזיק את הדבר הנוראי הזה, המפחיד ביותר, הלא מדובר, ולמצוא דרך להחזיר זאת לאט לאט למטופל באופן שיוכל להכילו, להטמיעו מעט, להבריא קמעה. זהו תהליך ה-*reverie* של ביון להפיכת חומרים גולמיים מדרגה "ביתא" לחומרים מעובדים מדרגת "אלפא". כך זה מתרחש בכל טיפול, אך בפגיעות מיניות נדרשת

להכיל את החרדה, חרדת המוות והחיסול, המתעוררת כתוצאה מכך? הנפש מפעילה אוטומטית את מנגנון ההגנה החכם של הניתוק, וכך לא מרגישים כלום: לא הצפה, לא חרדה, לא חוסר אונים. אין פחד, אין תחושה של כאב, ואפשר להמשיך לחיות. ה"אין" נהיה מרכיב מרכזי בנפש.

איך מתמודד ילד עם "אין": אין הגנה בסיסית, אין תוכן פנימי משמעותי, אין עתיד עם תקווה, אין עבר משמעותי, בונה, אין הורים לצידו כחוויה? אפשר שהביטוי לכך יהיה בתוך עולמו הפנימי בדמות דיכאון, או בעיות קשב וריכוז, ואפשר ביטוי מוחצן, *acting out*, שיביא את הילד לתקוף אחרים פיזית, או מינית, או שהוא יפריע בהתנהגותו במסגרות שונות. אלה רק דוגמאות, וייתכן גם שילוב שלהן.

מה קורה לנו, המטפלים, כאשר אנו ניצבים לפני ילד שנפגע מינית? מה מתעורר אצלנו? מה עובר אלינו מהמטופלים? היעדר המוגנות? הרצון לברוח מהחוויה המזוועה הזו? אולי גם אנחנו מפעילים מנגנוני דיסוציאציה? פעמיים חוויתי זאת בעוצמות גבוהות, פעם בטיפול פרטני ופעם בטיפול קבוצתי. אני מבקש לשתף בחוויות אלו כדי להבהיר את הנקודות שנגעתי בהן עד כה, לחדד את הקושי שלנו ואת החשיבות של המענה הנכון למטופלים. (המוזכרים בדוגמאות, שונו פרטיהם, כך שלא ניתן לזהותם לחלוטין.)

דוגמא מטיפול פרטני

עדיאל, ילד בן 7, נפגע מינית לאורך תקופה ארוכה על ידי אחיו הבכור בן ה-15. הפגיעה הייתה ישירה: לא נגיעות, לא ליטופים, אלא חדירה מלאה. הילד הנפגע לא שיתף ולא סיפר. הדבר התגלה "באקראי" על ידי האם. סיפור הרקע של המשפחה מבהיר מיד את חוסר המוגנות של כולם, ובוודאי של הקורבן: מדובר במשפחה של מבקשי מקלט שברחו מקולומביה, המקום שבו גדלו ההורים, והם נדדו לתוך ישראל. בזה לא הסתיימה מסכת הביעותים של המשפחה. מספר בני משפחה במעגל הרחב יותר (דודים ובני דודים) נרצחו על ידי גורמים עוינים בארץ המוצא. המשפחה חיה במרכז הארץ תוך חרדה מתמדת הן מהעבר הרודף אותם והן מאי הביטחון שייקלטו בארץ לאורך זמן ולא יגורשו. בני משפחה זו חיים ללא כל תחושת מוגנות בסיסית בכל הרמות. הם נפרדו ממעגלי המשפחה והחברה התומכים והמגינים שבארץ המוצא,

עדיאל בחדר הטיפולים פגישה ועוד פגישה, ואני יושב על כיסא קטן לצידו ומתבונן, מתפלל שמה שחולף בראשי אכן נכון עבורו.

ואז נעשה עוד צעד קדימה, פנימה.

אחר מספר פגישות כאלו, באחת הפגישות, בעודו שוכב, עדיאל ישן, ואז, בעיניים עצומות, הוא אמר לי: "דדג, אותי". הייתי משותק למספר שניות שנראו בעיני כנצח. לגעת במטופל? לגעת במטופל שעבר פגיעה מינית? אם אדגדג, היכן אעשה זאת? באיזה אזור של הגוף? היכן זה ייעצר? עדיאל עוד הוסיף: "אחר כך גם אני אדגדג אותך". שניות של התלבטות, היסוס, היכן הגבולות, האתיקה, המותר והאסור? ואז מושג ה"מוגנות" בא לעזרתי: אולי, אולי, עדיאל כך משחזר עמי את הפגיעות הנוראה שלו ומבקש מזור לגופו ולנפשו? אחרי שעברנו את שלב ההפקרה או ההפקדה של הגוף והנפש שלו בידי בשלום במהלך השינה, עכשיו הוא מוסר את גופו לי שאגע ולא אגע, שאגע ולא אפגע? אולי... ואנחנו נכנסים למהלך הדגדוג. אני נדרש לשבת על הרצפה לצידו בעודו שוכב על המזרן. "יותר ממיליון מילים!" אני אומר לעצמי, "כי צד בחר עדיאל, כי צד בחרה נפשו, לשחזר את שקרה עם אחיו, ולהכניסני לתפקיד התוקף?" ואני מדגדג, ועדיאל בתחילה שקט, אחר כך מתחיל לחייך ולצחוק. פחדתי, פחדתי שיאמר לי שאדגדג באזור אבריו המיניים, ברור היה לי ששם הגבול, ואולי גם את זה הוא יבקש ממני ויבקש לשמוע את תגובתי: "יש גבול!" וכך לחוש גבול מגן! לשמחתי הוא לא ביקש זאת.

ואז הגיע תורו של עדיאל לדגדג אותי. נשכבתי על המזרן, עצמתי את עיני והפקרתי את גופי, את עצמי, לידיו של עדיאל. **הקורבן הופך לתוקף, התוקף הופך לקורבן.** כמה בקלות זה קורה, המעברים האלו. עכשיו עדיאל מבקש בדרכו לטפל, לווסת, לשלוט בדחפים המתקיימים אותו. הוא מדגדג אותי, ואני מחייך במבוכה. ושוב אני פוחד שמא ידגדג אותי באברי המיניים, ואני אומר לעצמי שזה הגבול, ולשמחתי עדיאל לא דגדג שם ולא ביקש לעשות זאת.

עברנו משוכות אלו בשלום. אך האם האנליזה נעשתה? האם הקרעים בנפשו התאחו מעט? האם ה"מוגנות" שוקמה מעט? האם החברה הרוויחה פחות פוגע? התשובות הן לא מוחלטות, משום מורכבות ומסובכות נפש האדם, ורב הנסתר על הנגלה. נשארה רק התקווה והאמונה שאכן קרה משהו טוב ונכון.

לאחר פגישות אלו עדיאל החל לבנות בחדר הטיפולים בית, את ביתו. אין סמל וייצוג גדול יותר מזה לבניית העולם

סבלנות לאורך זמן, נדרשת החזקה של הנושא המפחיד בראשנו ובנפשנו, ונדרש מאיתנו לזהות מהיכן הוא מציץ, מגיח, מתקיף את הטיפול והמטפל. זהו שילוב של משחק המחבואים והתופסת בחדר הטיפולים: מחפשים את המסתתר, ומנסים לתופסו בטרם יחמוק. וכאשר מוצאים ותופסים אותו, מה עושים איתו? כיצד זה צץ ועלה בטיפול של עדיאל?

בתחילת הטיפול בחר עדיאל לשחק משחק קופסא מורכב שבו נדרש כל מתחרה לנוע על פני לוח מהחויך למרכז, שם מצוי אוצר. בדרך צריך כל משתתף להתמודד עם מטלות שונות, לאסוף כוחות שונים, כמה שיותר, כדי להתמודד עם מטלות הנעשות קשות יותר ככל שמתקרבים לאוצר. המשחק מפגיש את השחקנים בהרבה עליות ומורדות. מפגשים רבים אחר כך שיחקנו בקליעה למטרה ובקליעות לסל. משחקים אלו דורשים להתרכז במטרה, ביעד, במרכז, בלב, לא לתת שתוסח דעתנו לשם מה אנו נפגשים, מעין משחקי חימום למה שמחכה לנו בשיא הדרמה, ובעצם, בטיפול.

וכך התקרבו לפגיעה המינית. בחדר הטיפולים היה מזרן. במחצית הדרך הטיפולית טען עדיאל שהוא עייף וביקש לנוח עליו. בתחילה נח בעיניים פקוחות, אחר כך ביקש לישון, ועצם את עיניו. באחת הפעמים שבה נח על המזרן שיחק עדיאל בגולה. הוא הכניסה לפיו, ואני, בבהלה, הזהרתי אותו שלא יבלע אותה. אחר כך הכניסה לאוזנו. אני (בזהירות): "עדיאל, אתה חייב לשמור על עצמך! אתה צריך לשמור על עצמך בכל מקום, ששום דבר זר לא ייכנס לחורים בגוף שלך".

עדיאל (בתמיהה ובנאיביות): "כמה חורים יש לי?"

אני (בסגנון של מורה): "הפה, האוזניים, הנחיריים, הישבן והפין".

עדיאל משמיע קול מגחך.

אני (בלחש סוגסטיבי): "אתה צריך לשמור על עצמך ששום דבר שאסור לו להיכנס, לא ייכנס לחורים שלך".

עדיאל ממשיך לשכב, לעצום עיניים ולישון על המזרן, וכך בעוד פגישות.

אין צורך לומר ולתאר את החרדה שהייתי נתון בה. בתחילה, כי לא ידעתי מה קורה. האם זה ביטוי להתנגדות לטיפול, דחייה, שעמום, דיכאון, השתלטות הלא מודע על הטיפול? האם זה נכון טיפולית שכך יקרה בתהליך בשלב זה? לאט לאט התחוור לי שלא זה ולא זה, אלא מעין אמירה של עדיאל: "שים לב, השחזור מתחיל, אני מפקיד את גופי ונפשי, שניהם, לך ובידך, בשיא חוסר האונים, בשינה! האם תשמור עלי? האם תפגע בי?" וכך ישן לו

בשפ"ח ת"א-יפו בנושא. למדנו אז עם ד"ר תמר כהן, עובדת סוציאלית. במפגש האחרון שאלתי את הלומדים איתי: "אז מה הלאה? מה עושים עם מה שלמדנו?" חברי לקורס הביטו בי בפליאה, ותהו כביכול מה אני רוצה מהם. גם אני הבעתי תמיהה: "מה, למדנו וזהו? וכל אחד ילך למקומו? והלמידה? איך נתרגל אותה? איך נפתח אותה? איך נחזירה לציבור?" כך הפכנו לקבוצת חשיבה ובסופה החלטנו להקים קבוצה טיפולית לאימהות לילדים שעברו פגיעה מינית. בצעד זה ייסדנו למעשה את המרכז לטיפול בילדים נפגעי תקיפה מינית. סך הכול התקיימו שלוש קבוצות כאלו. האימהות אותרו על ידי פסיכולוגים ועו"סים. הקבוצה פעלה במשך 10 פגישות של שעה וחצי, פעם בשבוע. לאחר שני המפגשים הראשונים, בהיות הקבוצה כבר קבוצת עבודה של ממש, הגענו לפגישה השלישית. אחת המשתתפות, אישה שהחיים הרעו עמה מאוד, החלה בתחילת המפגש לשתף אותנו בחוויה שעברה זה לא מכבר: "לפני כמה ימים ניסה גבר לאנוס אותי. הצלחתי איכשהו להתחמק והוא לא השלים את רצונו". שיתוף זה הביא את חוויית היעדר המוגנות כתוצאה מפגיעה מינית לקבוצה בגלוי ובעוצמה רבה. האישה מסתכלת עלי, הגבר היחיד בחדר עם עוד שבע נשים, ואמרה לי: "אתה מזכיר לי אותו, אתה דומה לו". הדם הפסיק לזרום לראשי, ראשי הפסיק לחשוב, ליבי הפסיק לפעום ולהרגיש. מבטיה היו נוקבים, חודרים אלי ובי. היא הפשיטה אותי במבטה, ובכך הקורבן הפך לתוקף, והתוקף הפך לקורבן. הרגשתי עירום פיזית ונפשית, חשוף לחלוטין. כביכול, אמרה לי האישה: "אתה המנחה, המלומד, המוגן, רוצה לטפל בי, בנו, בילדינו? אז בוא תרגיש כיצד אנו וילדינו מתהלכים כל חיינו מאז הפגיעה בילדינו ובנו. תרגיש את החשיפה, את החודרנות, את האינ! עכשיו מה תעשה עם זה?" כן, מה אעשה עם זה?

"אני רק יכול להגיד לך ולכן עכשיו, שאני מבין עוד את אשר עברתן ואתן עוד עוברות, וכך גם ילדיכן. כמעט אונס כל יום. העברתן לי את ההרגשה האיזומה של אין, אין מוגנות, יש אין, ריק פנימי. אני מבין את השחזור שנעשה 'כאן ועכשיו' של התקיפה והפגיעה באותו הזמן, אבל למרות זאת, פה לא תחוו פגיעה, חודרנות, לא יהיה ניצול של החולשה והפגיעה. כאן תהיה חוויה מתקנת, בונה, משקמת". ברור שלא מילים אלו נאמרו בדיוק, אלא בדומה להן, אבל לפני שנאמרו הייתה השתיקה, היה מקום לחוויה העצומה, הקשה מנשוא.

חייבים קודם לשאת, להכיל, להרגיש, להבין, לפני שמחזירים חומרים בזירות למשתתפים בקבוצה.

הפנימי מחדש לאחר שנהרס הקודם, הבית שנעזב בארץ המוצא והבית הפנימי שנחרב עם הפגיעה המינית שפגע בו אחיו. והוא יוצא ובא מביתו, ומבקש שגם אני אבנה בית בשכנות אליו. כן, גם בבית שאני בונה, ביתי הפנימי שלי, נמצא עדיאל לאחר שעברתי מה שעברתי איתו. עדיאל עבר אלי ואני עברתי אליו.

המרחב הטיפולי מדמה מכל מעולם המעבדה, מכל סגור ואטום. זהו ה"פרמטום ואזה" לפי הגישה היונגיאנית, הנושאת יסודות טיפול עם מרכיבים אלכימיים. המטפל והמטופל נכנסים למכל עם החומרים שלהם. החומרים מתפזרים במרחב המכל ומתערבבים זה בזה. כאשר יוצאים מהמכל עם סיום ה"אופוס", העבודה המעבדתית, כל אחד, המטפל והמטופל, יוצאים עם חומרים חדשים בתוכם, בנפשם. אצל המטפל מצויים חומרים שהיו בעבר נחלת המטופל בלבד והם מעורבים בו עכשיו. אצל המטופל נמצאים חומרים משל המטפל והם שלו מעתה והלאה, מעורבים בחומרי, שאיתם הגיע לטיפול. כך אפשר להבין את המשחק שעדיאל הציע שנשחק. כל אחד מאיתנו ביקר בביתו של האחר. עדיאל מזמין אותי להתארח בביתו, להרגיש נינוח, לראות כיצד ארגן וריהט אותו. אני מזמין אותו לביתי, להתרשם, לראות "אותי" מבפנים. זוהי הדגמה קלאסית של העברה והעברה נגדית קונקרטיית.

כשהזמנתי לישיבת צוות בבית הספר של עדיאל, עדיאל ביקש שלפני תחילת הישיבה או לאחריה אבוא לבקרו בכיתתו. שאלתי אותו איך הוא יציג אותי בפני חבריו והמורה. הוא אמר: "אני אגיד שאתה אבא שלי (צוחק), לא, לא, שאתה החונך שלי". מה הייתי עבור עדיאל בטיפול זה? כנראה הרבה מכל אלה: חבר, חונך, מורה, יריב, תוקף, תחליף אח, גבר, דמות אב, מטפל ואולי עוד, והכול לשם שיקום הריסותיו הפנימיות וקימום חוויית המוגנות, מבחינת "ביתי, הפנימי והחיצוני, הוא מבצרי!"

דוגמה מטיפול קבוצתי

במבואה של המבנה שנבחר כמקום למפגשי הקבוצה בשעות הערב, ישבנו צוות של שלושה מנחים, אני ועוד שתי פסיכולוגיות, עם חמש אימהות לילדים שעברו פגיעה מינית. גם אנחנו היינו מפוחדים וגם הן היו מפוחדות. בספרות המקצועית נקראות אימהות אלה "קורבנות משנה".

הקמת הקבוצה לאימהות שהן קורבן משנה לפגיעה מינית שעברו ילדיהן נעשתה בסיום הקורס הראשון

השפעה מרחבית

הנה כי כן, הודגמו פעמיים חוויית האין וחוויית האין מוגנות כתוצאה מפגיעה מינית, והובאו ניסיונות לשיקום בטיפול פרטני ובטיפול קבוצתי. מושגים אלו חשובים במיוחד באירועי טראומה בכלל, וכאשר מתחוללת פגיעה מינית בילדים בפרט.

מותר לנו לחשוב ולהרהר לעצמנו ובינינו כאשר יש פגיעה מינית: מה עם מוגנות הנפגע? הפוגע? המוגנות במשפחה? בקהילה? בגן הילדים? בבית הספר? חקירת אירועי פגיעה מינית, אף בגן הילדים, מגלה לא מעט פעמים שהמבוגרים לא חווים עצמם כמוגנים מספיק. פעמים רבות הם משליכים זאת על המרחב של הגן, למשל, בצורת השגחה לא מספקת על הילדים במרחבים שונים בו. ואז, אם ישנו ילד בגן הבא מרקע של אי מוגנות מינית, הוא יהיה הילד הפוגע ו"יבחר" לו קורבנות בגן שגם הם לא מוגנים דיים. כך זה גם בבית הספר. כיוון חשיבה זו יכול לסמן לנו כיוון התערבות: איך נשקם את המוגנות הפגועה בפרט, במשפחה, בבית הספר או בגן, כפי שהשתקפה מאירוע הפגיעה המינית.

כך היה בעת שהשתתפתי בסיוע בעקבות מקרה שאירע בבית ספר תיכון במרכז הארץ. אחד המורים הבכירים פגע במספר רב של תלמידים, ועל כן הוגשה עזרה מערכתית-יישובית וארבעה מטפלים מהמרכז טיפלו בארבע מתבגרים מאותו האירוע, ובהם אני. בקליניקה שלי, במרכז השולחן, נמצא פסל קטן של זקן עירום, בתנוחה של הפסל "האיש החושב" של רודן. קיבלתי אותו במתנה מהמתבגר שטיפלתי בו בעקבות פגיעת המורה בו. אולי הוא רצה להגיד שהייתי עבורו "הזקן החכם" שהוא פגש בדרכו בחיים, ושבזכות הפגישה איתי הוא זכה לכיוון מסוים בחייו, אבל אולי גם רצה לומר לי שגם אני כמוהו הייתי במערומי במהלך הטיפול.

ואגב האירוע האחרון שהוזכר ומושג המוגנות: מחובתנו לחשוב על אירוע זה שבו מורה בכיר פוגע בתלמידיו, ולתהות על מידת המוגנות של התלמידים והמורים בבית הספר הזה! מותר לחשוב במושגים של "בית ספר דפוק" ו"מורים דופקים תלמידים". אך מי שמכיר את המקרה הזה, את היישוב שבו התרחש הדבר ואת בית הספר התיכון שבאותו יישוב, לא בהכרח נבהל מהמחשבות האלו, אלא אפשר שיקבל קצת יותר מושג מה קורה שם, ואולי ניתן לכוון להתערבות מערכתית מסוימת, אם מוכנים להקשיב ולא להדחיק מהר ככל האפשר את האירוע ואת השלכותיו. לא מזמן ישבתי לשיחת עבודה עם מנהלת תיכון. היא

שיתפה אותי וסיפרה לי על אירוע שבו תלמידה מבית ספרה נושקה בניגוד לרצונה על ידי עובד בוגר במרכז מוסיקלי מסוים מחוץ לבית הספר. אין ספק שהאירוע הובא לידיעת המנהלת ולטיפולה במובן של: "הגני עלי". הזכרתי לאותה מנהלת אירוע חמור שהיה לפני שנים בבית ספרה, בטרם הייתה היא המנהלת. באותו אירוע פגע מורה במספר מתלמידיו מינית. היה זה אירוע טראומטי חמור וידוע בעיר. הזכרת אותו האירוע חיזקה וחיידה עוד יותר למנהלת את אחריותה ואת חובתה לחזק את המוגנות של תלמידיה, אף שהם הגיעו לבית הספר לאחר אותו אירוע חמור. האירוע שמור בלא מודע הבית ספרי, הוא רשום בנרטיב הבית ספרי, והוא ידוע לכולם בדרכים כאלו ואחרות. המנהלת הבינה עוד, שהצעדים שכבר נקטה בהם עוד בטרם דברי היו חשובים ביותר לשמירה ולהגנת אותה תלמידה והמרחב הבית ספרי בכלל. ללא זאת יעשו החיבורים לאותו אירוע מהעבר, חיבורים כמו שאני עשיתי, וחוויית האי מוגנות תצופף שוב במלוא עוצמתה ותכה בכול.

צילום: מוסול לאובר

הדס נעמי אור

דברי סיכום

שתי ההדגמות שהבאתי לטיפול פרטני וקבוצתי ניתנות עוד לפיתוח רב ולפרשנויות רבות. לא הזכרתי את עבודת הפסיכולוגית של בית הספר במהלך הטיפול בעדיאל, ולא את הקשר עם הרווחה, העבודה עם ההורים, וכן לא הייתה התייחסות להדרכה שליוותה את הטיפול הפרטני. על כל אלו ועוד הרבה נושאים יש עוד הרבה מה לומר. אני ביקשתי לחדד את המושגים "מוגנות" ו"אי מוגנות". לדעתי מושגים אלה חשובים לנו, הפסיכולוגים המטפלים, ובכוחם להסביר אירועים רבים במערכות שאיתן אנו עובדים ולסמן עבורנו כיווני התערבות. אולי הדברים יבהירו גם מה קורה לנו המטפלים, ומה צפוי שיקרה בכניסתנו לפסיכותרפיה באירועים טראומטיים.